

11. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. акад. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка. – 1973. – С. 142.

12. Українсько-російський словник [уклад. Їжакевич Г. П. та ін.]. – К.: Наук. думка, 2004. – 1008 с.

УДК 811.111.161

Тішечкіна К.В.
(Україна)

ТЕРМІН ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Стаття присвячена дослідженню сільськогосподарської термінології. Розглянуто поняття «термін» та проаналізовано лексико-семантичні особливості деяких термінів аграрної галузі (альбінізм, анабіоз, безпліддя, біосинтез та ін.) за допомогою словників української та англійської мов.

Ключові слова: термін, термінологія, сільське господарство, словник.

Статья посвящена изучению сельскохозяйственной терминологии. Рассмотрено понятие «термин» и проанализировано лексико-семантические особенности некоторых терминов аграрной отрасли (альбинизм, анабиоз, бесплодие, биосинтез и др.) с помощью словарей украинского и английского языков.

Ключевые слова: термин, терминология, сельское хозяйство, словарь.

The article deals with some agriculture terminology. Concept “term” is considered. Lexical peculiarities of some agrarian terms (albinism, anabiosis, sterility, biosynthesis etc) are analysed with the use of Ukrainian and English dictionaries.

Key words: term, terminology, agriculture, dictionary.

Розвиток суспільства супроводжується появою численних термінів у різних галузях науки й техніки. Оскільки переважну частину будь-якої мови становить фахова лексика, то цілком природно, що лінгвісти надають особливого значення дослідженню структурно-семантичних особливостей терміна.

Виділяючи термінологічний сектор, О. Реформатський зазначав, що термінологія – це замкнутий словниковий контекст, межі якого зумовлені певною соціальною організацією дійсності. На відміну від повсякденної лексики, термінологія має соціально-обов'язковий характер. Хоча будь-які наукові терміни чітко протиставлені загально-вживаним словам, але слід побоюватися проникнення в термінологію «обивательських» значень слів [4].

На думку Б.Ю. Городецького та В.В. Раскіна, окремо взятий термін сам по собі є фікцією; він існує лише в системі термінів, тобто поряд з іншими термінами, з якими він пов'язаний певними відношеннями [1:135].

Деякі науковці вважають, що терміни – це особливі слова або словосполучення, які відрізняються від інших номінативних одиниць однозначністю, точністю, системністю,

незалежністю від тексту та емоційною нейтральністю (Д. Лотте, В. Даниленко, Б. Головін, Т. Кияк та ін.) [2: 23]. Але тільки незначна кількість термінів відповідає таким критеріям. Іншим поглядом є те, що терміном може бути будь-яке слово, оскільки термін – це не особливі слова, а лише слова з особливою функцією. Проте деякі функції, що приписуються термінам, властиві й іншим шарам лексики. О. Луньова вважає, що термін набуває реального значення тільки в межах термінології відповідної галузі знань [2: 13].

Мета нашої роботи – проаналізувати лексико-семантичні особливості деяких термінів сільськогосподарської галузі в українській та англійській мовах.

Джерелами дослідження послужили дані 7 словників української, англійської та російської мов.

Цілий ряд досліджуваних термінів зберігає лексичне значення як в українських так і в англійських лексикографічних джерелах. А лексеми «альбінізм» властива синонімія під час перекладу англійською мовою:

альбінізм (СУМ 1, 36) – відсутність нормальної для даного виду організмів пігментації;

albinism, congenital achromia (Ling.);

albinism, albinoism (APCXC, 29);

albinism (DA, 8) – noun an inherited lack of pigmentation in an organism (NOTE: A person or animal with albinism has unusually white skin and hair.);

альбіні́с (СУМ 1, 36) – людина, тварина або рослина з ознаками альбінізму;

albino (CORD, 5; Ling.; APCXC, 29; DCO) – a person or animal having a condition that causes the skin and hair to appear white or very pale (USA); a person or animal with white skin and hair and pink eyes (UK);

albino (DA, 8) – *noun* an organism that is unusually white, having little or no pigmentation in its skin, hair or eyes because it is deficient in the colouring pigment melanin;

albino (MED, 33) – *noun* [C] a person or animal with a very pale skin, white hair or fur, and pink eyes caused by a medical condition that they were born with;

анабі́оз (СУМ 1, 41) – припинення або пригнічення життєдіяльності організму в несприятливих умовах;

anabiosis (Ling.; APCXC, 35);

біосíнтез (СУМ 1, 188) – біохімічний процес утворення речовин в організмі;

biosynthesis (Ling., APCXC, 87);

біофі́зик (СУМ 1, 188) – фахівець з біофізики;

biophysicist (Ling.);

біофі́зика (СУМ 1, 188) – наука, що вивчає фізичні й фізикохімічні закономірності життєдіяльності рослинних і тваринних організмів, а також вплив на організми фізичних факторів;

biophysics (Ling.; DCO) – the science that uses the laws and methods of physics to explain biology;

biophysics (MED, 125) – *noun* [U] the scientific study of biological processes using the laws of physics;

біофі́зичний (СУМ 1, 188) – стос. до біофізики;

biophysical (Ling.);

біохі́мік (СУМ 1, 188) – фахівець з біохімії;

biochemist (Ling.; DCO; MED, 125);

біохімічний (СУМ 1, 188) – стос. до біохімії;

biochemical (Ling.; DCO) – connected with the chemistry of living things;

biochemical (MED, 125) – *adjective* relating to the chemical substances and processes in living things;

біохімія (СУМ 1, 188) – наука, що вивчає хімічний склад живих організмів та хімічні процеси, що відбуваються в них;

biochemistry (Ling.; COD, 18; DCO) – the scientific study of the chemistry of living things;

biochemistry (MED, 125) – *noun* [U] the study of chemical processes that occur in living things.

Серед досліджуваних лексем є терміни, які в різних словниках трактуються неоднаково, або мають декілька значень і декілька варіантів перекладу:

безпліддя (СУМ 1, 139) – нездатність давати потомство, плоти;

sterility, barrenness, infertility (CORD, 16; Ling.);

sterility (APCXC, 721) – 1) стерильність (відсутність мікробів); 2) стерильність, безпліддя;

sterility (MED, 1406; DCO) *noun* 1) (in animals and people) the condition of being unable to produce young, or (in plants) the condition of being unable to produce plants or crops; 2) when you have no imagination, new ideas or energy;

barrenness (APCXC, 70) – 1) неродючість (грунту); 2) безпліддя, стерильність; яловість;

infertility (APCXC, 414) – 1) безпліддя, стерильність; неплідність; 2) неродючість;

infertility (MED, 734) – *noun* [U] 1) someone's lack of the physical ability to have children; 2) the fact that land is infertile; 3) the failure to produce something good or useful;

infertility (DA, 132) *noun* the inability to reproduce or have offspring;

безплідний (СУМ 1, 139) – 1) який не дає плодів, нездатний давати потомство; неродючий; 2) який не дає наслідків; даремний, марний;

sterile, barren, infertile; fruitless, futile (CORD, 16; Ling.);

sterile (APCXC, 721; DCO) 1) (of a living being) unable to produce young, or (of land) unable to produce plants or crops; 2) having no imagination or new ideas or energy;

sterile (DA, 233) – *adjective* 1. free from microorganisms; 2. infertile or not able to produce offspring;

sterile (MED, 1406) – *adjective* 1) completely clean, with no bacteria; 2) someone who is sterile is not able to produce children; 3) a sterile room or environment lacks colour, is not very interesting or comfortable, and is very clean; a sterile life is not very interesting and lacks fun and enjoyment; a sterile argument or discussion does not contain any interesting new ideas; 4) land that is sterile cannot have any crops grown on it;

barren (APCXC, 70) – 1) пустище; вибите пасовище; 2) безплідна, неродюча (про землю); 3) безплідна, стерильна, холоста;

barren (DCO) *adjective* 1) unable to produce plants or fruit; 2) *literary* unable to have babies; 3) not productive;

barren (DA, 21) – *adjective* 1) unable to support plant or animal life; 2) unable to reproduce;

barren (MED, 98) *adjective* 1) barren land is dry and plants cannot grow there; a barren place is dry and empty, with few plants growing; a barren tree or plant does not produce any

fruit; 2) without any interesting or positive features; a barren period is one in which you have no success; 3) *old-fashioned* a woman who is barren cannot have babies;

infertile (APCXC, 414) – 1) безплідний, стерильний; 2) неродючий; 3) *pl* незапліднені яйця;

infertile (MED, 734) – *adjective* 1) not physically able to have children; 2) infertile land is not very good for growing crops; 3) producing no good or useful results;

infertility (DCO) *adjective* 1) an infertile person, animal or plant cannot reproduce; 2) infertile land or soil is not good enough for plants or crops to grow well there;

infertile (DA, 132) *adjective* 1) referring to any organism that is not able to reproduce or produce offspring; 2) referring to trees and plants that are not able to produce fruit or seeds; 3) referring to soil that is not able to produce good crops COMMENT: An infertile soil is one which is deficient in plant nutrients. The fertility of a soil at any one time is partly due to its natural makeup, and partly to its condition, which is largely dependent on its management in recent times. Application of fertilisers can raise soil fertility and bad management can decrease it;

fruitless (APCXC, 330; DCO) – if an action or attempt to do something is fruitless, it is unsuccessful or produces nothing of value;

fruitless (MED, 571) – *adjective* producing no good results, especially despite a lot of work;

безплідність (СУМ 1, 139) – абстр. ім. до безплідний;

fruitlessness, futility (CORD, 16; Ling.);

futility (DCO; MED, 578) – *noun* [U] a lack of purpose, importance, or effectiveness;

безплідно (СУМ 1, 140) – присл. до безплідний;

in vain, vainly, fruitlessly, unsuccessfully (Ling.; DCO);

fruitlessly (MED, 571);

in vain (MED, 1587);

vainly (MED, 1587);

unsuccessfully (MED, 1576);

безстатевий (СУМ 1, 147) – який не має ознак статі;

sexless; agamic, agamous (*наук.* не пов'язаний із статевими клітинами), unisex (про моду на одяг) (Ling.);

sexless, asexual (CORD, 16);

asexual (APCXC, 54) – *adjective* 1) асексуальний, безстатевий; 2) вегетативний;

asexual (DCO) – *adjective* 1) without sex or sexual organs; 2) having no interest in sexual relationships;

asexual (DA, 16) – *adjective* not involving sexual reproduction;

asexual (MED, 67) – *adjective* 1) an asexual creature does not have sex organs; 2) someone who is asexual does not show any interest in sex;

sexless (DCO) – *adjective* not being sexually attractive or not having an interest in sex;

sexless (MED, 1301) – *adjective* 1) *informal* not sexually attractive; 2) *informal* not at all interested in sex; 3) neither male nor female;

agamic, agamous (APCXC, 24) – агамний, безстатевий.

Вищерозглянуті українські сільськогосподарські терміни мають по декілька англійських варіантів перекладу. Спільнокореневі лексеми «безпліддя», «безплідний» та «безплідність» в англійському варіанті, окрім значення нездатності давати потомство, плоди,

набувають переносного значення відсутності нових ідей, цілей або енергії. Український термін «безстатевий» при перекладі англійською мовою набуває декількох значень. Так, в українській мові він трактується, як той, який не має ознак статі, а в англійських словниках, окрім цього, зафіксовані значення «сексуально непривабливий, не зацікавлений у сексуальних відносинах».

Отже, можна говорити про відносність та умовність існування терміна. Оскільки вищезрозглянуті лексеми властиві не лише певним науковим галузям, а вживаються і в повсякденному житті та під час перекладу можуть набувати різних лексичних значень. Тому, на нашу думку, для виявлення значення терміну при перекладі треба звертати увагу на контекст і користуватися спеціалізованими словниками.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

АРСХС – Англо-русский сельскохозяйственный словарь / Под ред. В. Г. Козловского, Н. Г. Ракипова. – М: Рус. яз., 1983. – 880 с.

СУМ – Словник української мови : [в 11 т.]. – К.: Наукова думка., 1970. – Т. I. – 800 с.

CORD – Concise Oxford Russian Dictionary. – Oxford University Press, 1998. – 1007 p.

DA – Dictionary of Agriculture : third edition. – London, 2006. – 269 p.

DCO – <http://dictionary.cambridge.org/>

Ling. – <http://www.lingvo.ua/ru>

MED – Macmillan English Dictionary : for advanced learners. – Oxford, 2006. – 1692 p.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городецкой Б.Ю., Раскин В.В. Термины с лингвистической точки зрения [Текст] / Б.Ю. Городецкой, В.В. Раскин // Место терминологии в системе современных наук: тезисы докладов и сообщений. – М.: Изд-во Моск.ун-та. – 1970. – С. 134 – 141.

2. Ивина Л.И. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем [Текст] / Л.И. Ивина. – М.: Академический проект, 2003. – 304 с.

3. Панько Т. І. Українське термінознавство: [підручник] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.

4. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка [Текст] / А.А. Реформатский // Проблемы структурной лингвистики: Сб. ст. / АН СССР, Ин-т рус. яз., отв. ред. В.П. Григорьев. – М.: Наука, 1968. – С. 103 – 125.